

[9 november 2020; tekst voor de internetconsultatie 'Besluit uitdrukkingsvaardigheid en meerwaarde anderstalig onderwijs' (zie <https://www.internetconsultatie.nl/taalho>)]

Reactie van de projectgroep *Uitdrukkingsvaardigheid* op de voorgenomen Algemene Maatregel van Bestuur betreffende de uitdrukkingsvaardigheid en de meerwaarde van een andere taal dan het Nederlands in de nieuwe wet Taal en toegankelijkheid.

Geachte lezer,

Als leden van de landelijke projectgroep *Uitdrukkingsvaardigheid* hebben wij met belangstelling kennisgenomen van de voorgenomen 'wijziging van het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 houdende de invoering van bepalingen omtrent de uitdrukkingsvaardigheid en de meerwaarde van een andere taal dan het Nederlands' (verder: voorgenomen AMvB). Hieronder vindt u onze reactie. In deze notitie gaan we met name in op de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands; op dat terrein ligt onze expertise.

Na een samenvatting van onze notitie (p. 3) geven we in paragraaf 1 weer wat onze inziens de kern van de voorgenomen AMvB is en op welke punten de voorgenomen AMvB naar ons oordeel tekortschiet. Centraal probleem is dat uitdrukkingsvaardigheid wordt behandeld als een bijproduct van opleidingen in het hoger onderwijs. Uitdrukkingsvaardigheid is echter veel meer dan dat. Het is een essentieel middel om tijdens de opleiding kennis te verwerven en toe te passen op een steeds hoger en complexer niveau. Daarnaast is een goede uitdrukkingsvaardigheid noodzakelijk om na de opleiding creatief en innovatief te kunnen zijn en dat in mondelinge en schriftelijke communicatie te kunnen laten zien.

In paragraaf 2 gaan we nader in op een aantal passages in de voorgenomen AMvB waar de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands aan de orde is. Om onze commentaren te onderbouwen, maken we daar gebruik van (door ons steeds gecursiveerde) citaten uit de voorgenomen AMvB, de Wet Taal en Toegankelijkheid (verder: WTT) en de brief van 6 september 2019 van Minister Van Engelshoven aan de Tweede Kamer over dit onderwerp (*Kabinetsreactie op het interdepartementaal beleidsonderzoek Internationalisering van het (hoger) onderwijs*; verder: de brief van de minister).

In paragraaf 3 formuleren we een voorstel om tot een AMvB te komen die meer effect heeft op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten dan de voorgenomen AMvB waarover we nu zijn geconsulteerd.

Namens de projectgroep *Uitdrukkingsvaardigheid*,
prof. dr. Carel Jansen, voorzitter

De projectgroep *Uitdrukkingsvaardigheid* is als volgt samengesteld:

Drs. José Beijer, Hogeschool Utrecht / bestuurslid Nederlands/Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs

Prof. dr. Carel Jansen, Rijksuniversiteit Groningen (emeritus) / onafhankelijk voorzitter van de projectgroep

Drs. Katja Hunfeld, Universiteit Twente / bestuurslid Nederlandse en Vlaamse Universitaire Talencentra

Dr. Joy de Jong, Universiteit Utrecht / voorzitter Netwerk Academische Communicatieve Vaardigheden

Evelyne van der Neut, MA (Res.), Hogeschool Rotterdam / bestuurslid Nederlands/Vlaams
Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs

Dr. Mieke Smits, senior adviseur Nederlandse Taalunie

Dr. Ninke Stukker, Rijksuniversiteit Groningen / bestuurslid Vereniging Interuniversitair Overleg
Taalbeheersing

Samenvatting

Volgens de nieuwe wet Taal en Toegankelijkheid moeten hogescholen en universiteiten zich richten op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Voor de anderstalige studenten aan Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs blijft het volgens de wet bij die algemene opdracht. Hoe de hogescholen en universiteiten de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van de Nederlandstalige studenten moeten bevorderen, moet binnenkort nader worden bepaald in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB).

Een AMvB die nergens toe verplicht

De AMvB zoals die nu door het ministerie wordt voorgelegd, levert geen nieuwe norm, verplichting of inspiratiebron voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands, bij welke groep studenten dan ook. Van de instellingen voor hoger onderwijs wordt alleen gevraagd dat ze blijven doen wat ze nu al vaak doen: extra-curriculair ondersteuning bieden aan studenten die zelf hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands willen vergroten.

Deze vrijblijvendheid staat in contrast met de voornemens die de minister in september 2019 uitsprak in haar brief aan de Tweede Kamer over de internationalisering van het (hoger) onderwijs. In die brief stond dat de minister de waarde en betekenis wilde beschermen van het Nederlands in het hoger onderwijs, de wetenschap en de samenleving. Daarom vond ze meer aandacht in het hoger onderwijs voor het Nederlands van belang. Daarmee wilde de minister bijdragen aan een betere aansluiting van het onderwijs op de Nederlandse arbeidsmarkt en aan het behoud en de ontwikkeling van het Nederlands als zodanig.

Een gemiste kans

Van die goede voornemens komt met deze AMvB weinig of niets terecht. Dat is een gemiste kans, juist in tijden waarin het belangrijk is dat de Nederlandse bevolking goed en helder geïnformeerd wordt over onderzoek op allerlei gebied, of dit nu fundamenteel of toegepast van aard is. In de volle breedte van onze samenleving hebben we hoger opgeleiden nodig die zich goed kunnen uitdrukken in het Nederlands, die geleerd hebben om te reflecteren op communicatiedoelen en doelgroepen, die een uitgebreid vocabulaire en verschillende stijlregisters hebben leren hanteren, en die helder hebben leren presenteren en schrijven.

Uitdrukkingsvaardigheid is geen bijproduct van een opleiding in het hoger onderwijs. Het is een essentieel middel om tijdens de opleiding kennis te verwerven en toe te passen op een steeds hoger en complexer niveau. Een goede uitdrukkingsvaardigheid is ook noodzakelijk om na de opleiding creatief en innovatief te zijn en dat in mondelinge en schriftelijke communicatie te kunnen laten zien.

Naar een AMvB die wél effect heeft

Wij pleiten voor een AMvB die niet vrijblijvend is, een AMvB waarin de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (NVAO) als toezichhoudende organisatie concrete handvatten krijgt om instellingen en opleidingen te houden aan hun verplichtingen, ook waar het de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van hun studenten betreft. Die uitdrukkingsvaardigheid moet bij de afronding van de opleiding een gegarandeerd niveau hebben dat van afgestudeerden aan Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs mag worden verwacht. Met minder moeten we geen genoegen willen nemen.

Inhoud

1	De kern van de voorgenomen AMvB voor zover die de uitdrukkingsvaardigheid van studenten betreft, en onze bezwaren daartegen	5
2	Gedetailleerd commentaar op de voorgenomen AMvB	10
2.1	Drie groepen studenten	10
2.1.1	Groep A: Niet-Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren	10
2.1.2	Groep B: Nederlandstalige studenten die aan een Nederlandstalige opleiding studeren	11
2.1.3	Groep C: Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren	12
2.2	De rol van de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (NVAO)	13
3	Naar een AMvB met meer effect	14

1 De kern van de voorgenomen AMvB voor zover die de uitdrukkingsvaardigheid van studenten betreft, en onze bezwaren daartegen

In de WTT en de voorgenomen AMvB worden drie groepen studenten onderscheiden:

- A. Niet-NL-talige studenten die aan een niet-NL-talige opleiding studeren
- B. NL-talige studenten die aan een NL-talige opleiding studeren
- C. NL-talige studenten die aan een niet-NL-talige opleiding studeren

Voor de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van *groep A* worden geen regels gesteld. De instellingen worden alleen opgeroepen om studenten uit die groep die Nederlands willen leren daarvoor enige faciliteiten te bieden. In veel van de instellingen voor Nederlandse hoger onderwijs is het echter al sinds jaar en dag de praktijk dat aan anderstalige studenten die Nederlands willen leren, daarvoor faciliteiten worden geboden. Daaraan hoeft dus niets te veranderen. Het gaat in de voorgenomen AMvB alleen om Nederlandstalige studenten, groep B en groep C dus.

Voor de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van *groep B* worden ook geen speciale maatregelen nodig gevonden, maar nu omdat het voor die studenten automatisch goedkomt met hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Om deze aanname te onderbouwen wordt verwezen naar een uitspraak uit 1992 van de toenmalige ministers van OCW en LNV. Die gingen ervan uit dat onderwijs in het Nederlands bij zou dragen aan de bevordering van het Nederlands. Tot op welke hoogte dat geldt, is niet duidelijk. Maar de stellingname van de ministers van toen impliceert in elk geval niet dat onderwijs waarin Nederlands de voertaal *voldoende* zou zijn om individuele studenten een niveau van uitdrukkingsvaardigheid te laten bereiken dat aan het eind van een hoger-onderwijsopleiding van hen verwacht mag worden. Daarvoor is specifiek onderwijs nodig dat op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands is gericht. Hoe realistisch is het om enerzijds een 'leesoffensief' te willen beginnen vanwege schokkende PISA-resultaten aan het eind van het Nederlandstalige voorgezet onderwijs, en anderzijds te verwachten dat het in het Nederlandstalige hoger onderwijs 'vanzelf wel goed komt' met de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands?

Onduidelijk blijft of anderstalige studenten die zijn geslaagd voor het Staatsexamen NT2, Programma II (ERK-niveau B2) en die een Nederlandstalige opleiding volgen, ook als Nederlandstalig worden beschouwd. Wat betekent dat dan voor de manier waarop hun uitdrukkingsvaardigheid bevorderd moet worden? Wordt ook bij hen aangenomen dat het daarmee vanzelf wel goedkomt, hoewel hun startniveau voor het Nederlands nog aanmerkelijk lager ligt dan dat van Nederlandstalige studenten?

Alleen voor *groep C* wordt in de AMvB iets geregeld - voor de NL-talige studenten dus die aan een niet-NL-talige opleiding studeren. Voor deze studenten moeten de instellingen extra-curriculaire en facultatieve voorzieningen aanbieden die erop gericht zijn de algemene taalvaardigheid in het Nederlands van hun Nederlandstalige studenten in elk geval op peil te houden om aldus te zorgen voor een basis voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands.

Ook hier geldt dat die voorzieningen aan veel van de instellingen voor Nederlandse hoger onderwijs al lang bestaan: niet alleen anderstalige maar ook Nederlandstalige studenten die hun uitdrukkingsvaardigheid willen vergroten, kunnen daarvoor terecht in de bestaande

taal- en schrijfcentra. Ook daaraan hoeft met de WTT en de voorgenomen AMvB dus niets te veranderen.

Volgens de toelichting bij de voorgenomen AMvB wordt met de AMvB beoogd dat de algemene taalvaardigheid van de Nederlandstalige studenten zich bij afronding van de opleiding ten minste op hetzelfde niveau bevindt als het referentieniveau dat geldt voor de vooropleiding waarmee ze in het hoger onderwijs zijn ingestroomd. Voor opleidingen in het hoger beroepsonderwijs geldt als uitgangspunt referentieniveau 3F. Voor opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs geldt als uitgangspunt referentieniveau 4F.

Wat betekent dit in de praktijk? Stel bijvoorbeeld dat een Nederlandstalige econoom die net is afgestudeerd aan een internationale universitaire opleiding in Nederland een stuk wil schrijven om het Nederlandse publiek te informeren over een belangrijke maatschappelijke kwestie waarnaar ze onderzoek heeft gedaan. Is het dan voldoende als haar algemene taalvaardigheid hetzelfde niveau heeft als het referentieniveau bij afronding van het vwo? Is het aanvaardbaar dat het schrijfonderwijs waar ze voor haar schrijfvaardigheid in het Nederlands op terug kan vallen niet meer is dan wat ze vijf jaar geleden heeft geleerd aan het vwo?

Belangrijk ook is om op te merken dat de genoemde referentieniveaus aan het eind van de vooropleiding van de studenten (in de meeste gevallen vwo of havo, in een aantal gevallen ook mbo) veelal alleen in theorie gelden. Bij grote delen van de instromende studenten in het hoger beroepsonderwijs blijkt de algemene taalvaardigheid zich in de praktijk helemaal niet op referentieniveau 3F (mbo en havo) te bevinden. Evenzo blijkt bij grote delen van de instromende studenten in het wetenschappelijk onderwijs de algemene taalvaardigheid aanmerkelijk lager te zijn dan het gewenste referentieniveau niveau 4F. Wetenschappelijke publicaties over deze discrepanties tussen de theoretische en de feitelijke niveaus van algemene taalvaardigheid van uitstromende middelbare scholieren c.q. instromende studenten zijn onder meer te vinden in het *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs* (Terlouw, Kuiper, & Van der Pool, 2019), het *Tijdschrift voor Taalbeheersing* (De Glopper, Van Kruijning, & Jansen, 2015) en *Levende Talen Tijdschrift* (Van de Gein, 2012).

Ook als het feitelijk peil van de algemene taalvaardigheid wel zou corresponderen met de eisen die daaraan aan het eind van het voortgezet worden gesteld, mag het bevorderen van de uitdrukkingsvaardigheid niet ophouden bij het op peil houden van die algemene taalvaardigheid. Bij alleen handhaving van dat niveau is immers geen sprake van enige groei in uitdrukkingsvaardigheid zoals die voor elke hoger-onderwijsopleiding kenmerkend zou moeten zijn.

Behalve aandacht voor het beginniveau is ook aandacht nodig voor een hoger taalvaardigheidsniveau aan het einde van de studie. Zo wordt het ook gesteld in *Vaart met Taalvaardigheid*, het Taalunie-adviesrapport van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren uit 2014. Alleen handhaving van het niveau dat aan het eind van het voortgezet onderwijs bereikt is – of preciezer: bereikt zou moeten zijn – kan geen werkelijke invulling zijn van het concept 'bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands'.

Een goede uitdrukkingsvaardigheid in het hoger onderwijs gaat ook verder dan een adequate algemene taalvaardigheid. Studenten aan het eind van hun opleiding beschikken over een vakspecifieke component van hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Die component moeten ze gedurende hun opleiding ontwikkelen. Ze moeten niet alleen kennis verzamelen

over voor hen nieuwe begrippen en concepten, maar moeten ze ook leren om die kennis in hun communicatie tot uitdrukking te brengen. Daarnaast moeten de studenten kunnen reflecteren op hun uitdrukkingsvaardigheid, zien waar verdere groei wenselijk of nodig is en weten hoe ze die groei kunnen bereiken. Ze moeten leren om uit het communicatieve repertoire dat ze tijdens de opleiding opbouwen bewuste keuzes te maken, die passen bij de gegeven communicatieve situatie.

In de toelichting bij de voorgenomen AMvB staat over de referentieniveaus voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands het volgende: “uit consultatie van taalexperts [blijkt] dat er geen vastgesteld referentieniveau is boven referentieniveau 4F dat als specifiek niveau van uitdrukkingsvaardigheid voorgeschreven zou kunnen worden.”

Ook bij deze uitspraak moet een belangrijke kanttekening worden gemaakt. In het Nederlands kwalificatieraamwerk (NLQF), waar elders in de toelichting bij de voorgenomen AMvB naar wordt verwezen, wordt aan het einde van een bachelor- of een masteropleiding wel degelijk een ander, hoger niveau van communicatievaardigheden gevraagd dan aan het einde van de havo of het vwo (zie <https://www.nlqf.nl/nlqf-niveaus>). Bij afronding van de havo of het vwo geldt volgens het NLQF deze eis: “Communiqueert op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, leidinggevend en cliënten”. Bij afronding van een bachelor- of een masteropleiding wordt aanmerkelijk meer gevraagd: “Communiqueert *doelgericht* op basis van in de context en beroepspraktijk geldende conventies met gelijken, *collega’s, specialisten, niet-specialisten*, leidinggevend en of *relevante derden* in de wetenschappelijke en of beroepsmatige gemeenschap. *Past de communicatie aan het doel en de doelgroep aan.*” [cursiveringen van de projectgroep].

Het is moet mogelijk zijn om op afzienbare termijn een groep van deskundigen het hogere niveau van uitdrukkingsvaardigheid te laten operationaliseren dat aan het eind van een opleiding in het hoger onderwijs bereikt moet zijn, en wel op een manier die vergelijkbaar is met de operationalisering van de referentieniveaus 3F en 4F.

We vatten samen: noch de WTT noch de voorgenomen AMvB impliceert een nieuwe norm, verplichting of inspiratiebron voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands, bij welke van drie onderscheiden groepen dan ook. Van de instellingen voor hoger onderwijs wordt alleen gevraagd om te blijven doen wat ze al doen: extra-curriculair ondersteuning bieden aan studenten die zelf het initiatief nemen om hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands te vergroten.

Van deze vrijblijvendheid ten aanzien van de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands kunnen geen duurzame positieve effecten worden verwacht. Er is geen grond om te veronderstellen dat studenten aan het eind van een opleiding voor hoger onderwijs ‘vanzelf’ een adequaat niveau van uitdrukkings-, taal- of communicatievaardigheid in het Nederlands zullen hebben bereikt als daaraan niet in verplichte onderdelen van het curriculum systematisch aandacht is besteed.

De vrijblijvendheid in de WTT en de voorgenomen AMvB contrasteert ook met de voornemens die de minister uitsprak in haar brief aan de Tweede Kamer. De minister schreef toen dat ze aandacht in het hoger onderwijs voor de Nederlandse taal belangrijk vond, omdat die “bijdraagt aan de aansluiting van het onderwijs op de Nederlandse arbeidsmarkt en aan het behoud en de ontwikkeling van de Nederlandse taal als zodanig”. Ook wees de minister in haar brief op het belang van de kennis van de Nederlandse taal voor individuele studenten

“voor hun verbinding met de Nederlandse samenleving op zowel lokaal als nationaal niveau en de aansluiting van het onderwijs op de Nederlandse arbeidsmarkt”.

Met de nieuwe wet wilde de minister “de waarde en betekenis [beschermen] van de Nederlandse taal in het hoger onderwijs, de wetenschap en onze samenleving”. Vanwege haar stelselverantwoordelijkheid was ze voornemens om “in een algemene maatregel van bestuur vast te leggen dat de inspanningsverplichting voor Nederlandse studenten wordt geconcretiseerd in een norm voor uitdrukkingsvaardigheid.”

Van een dergelijke norm is echter in de voorgenomen AMvB geen sprake. De regels die worden gesteld, zijn niet meer dan vrijblijvend te noemen. Voor geen enkele groep studenten hoeft er feitelijk iets te veranderen. Gegeven de bestaande problemen rond de uitdrukkingsvaardigheid van studenten en de gevolgen daarvan waar ook de minister zich gelet op haar brief van september 2019 van bewust is, is de voorgenomen AMvB dan ook ronduit teleurstellend.

Dat is een gemiste kans, juist in tijden waarin het zo belangrijk is dat de Nederlandse bevolking goed en helder geïnformeerd wordt over onderzoek op allerlei gebied, of dit nu fundamenteel of toegepast van aard is. In de volle breedte van onze samenleving hebben we hoger opgeleiden nodig die zich goed kunnen uitdrukken in het Nederlands, die geleerd hebben om te reflecteren op communicatiedoelen en doelgroepen, die een uitgebreid vocabulaire en verschillende stijlregisters hebben leren hanteren, en die helder hebben leren presenteren en schrijven.

Uitdrukkingsvaardigheid is geen bijproduct van een opleiding in het hoger onderwijs; het is veel meer dan dat. Uitdrukkingsvaardigheid is een essentieel middel om tijdens de opleiding kennis te verwerven en toe te passen op een steeds hoger en complexer niveau. Een goede uitdrukkingsvaardigheid is ook noodzakelijk om na de opleiding creatief en innovatief te zijn en dat in mondelinge en schriftelijke communicatie te kunnen laten zien.

We hopen zeer dat de besluitvorming uiteindelijk zal resulteren in een AMvB die niet vrijblijvend is en waarin de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (NVAO) als toezichthoudende organisatie concrete handvatten krijgt om instellingen en opleidingen te houden aan hun plicht: ze moeten ervoor zorgen dat de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten bij de afronding van hun opleiding een gegarandeerd niveau heeft dat van afgestudeerden aan Nederlandse instellingen voor hoger onderwijs mag worden verwacht.

Gein, J. van de (2012). Taal op klompen: Uitkomsten van een onderzoek naar taalfouten aan het eind van het hoger onderwijs. *Levende Talen Tijdschrift*, 13(4), 22-30.

Glopper, C. de, Kruiningen, J. van, & Jansen, C. (Red.). (2015). Academische geletterdheid van studenten in het hoger onderwijs. Themanummer *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 37(2).

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. (2014). *Vaart met taalvaardigheid: Nederlands in het hoger onderwijs*. Taalunie.

Terlouw, C., Kuiper, & Pool, E. van der (Red.), Taal en communicatieve competentie in het hbo-onderwijs. *Themanummer Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 37(2/3).

2 Gedetailleerd commentaar op de voorgenomen AMvB

2.1 Drie groepen studenten

In het nieuwe artikel 1.3 van de WHW (bron: Geconsolideerde tekst WHW WTT 14-2-2020) staat in lid 5:

“[...] De bekostigde instellingen voor hoger onderwijs richten zich in het kader van hun werkzaamheden op het gebied van het onderwijs op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten.”

Hier gaat het om de bevordering door de instellingen van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten in het algemeen, zowel Nederlandstalige als anderstalige studenten dus.

Artikel 1.3, lid 6 vervolgt zo:

“Bij algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld over de wijze waarop de bekostigde instellingen voor hoger onderwijs de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van Nederlandstalige studenten bevorderen.”

De regels die in de voorgenomen AMvB worden gesteld, betreffen dus alleen Nederlandstalige studenten, en niet anderstalige studenten.

Het vervolg van artikel 1.3, lid 6 luidt:

“Per opleidingssoort als bedoeld in de artikelen 7.3a en 7.3b, groep van studenten en opleidingsfase kunnen de regels verschillen.”

In de voorgenomen AMvB wordt hieraan invulling gegeven door onderscheid te maken tussen Nederlandstalige studenten die een Nederlandstalige opleiding volgen en Nederlandstalige studenten die een anderstalige opleiding volgen.

In de WTT, aangevuld met de voorgenomen AmVB, worden wat betreft de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands dus drie groepen studenten onderscheiden:

- A. Niet-Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren;
- B. Nederlandstalige studenten die aan een Nederlandstalige opleiding studeren;
- C. Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren.

2.1.1 Groep A: Niet-Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren

Voor de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van groep A worden in de voorgenomen AMvB geen regels gesteld (zie hierboven). Volstaan wordt met de algemene opdracht in de WTT aan de instellingen om zich te richten op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van ook deze studenten. In veel van de instellingen voor Nederlandse hoger onderwijs is het al sinds jaar en dag praktijk dat aan anderstalige

studenten die Nederlands willen leren, daarvoor enige faciliteiten worden geboden. Daar zal met de nieuwe wet dan ook weinig of niets aan veranderen.

Dit feitelijk onveranderde beleid ten aanzien van anderstalige studenten staat in contrast met wat de minister over deze groep schreef in haar brief van 6 september 2019. Daar staat onder meer:

“Voor anderstalige studenten gaat het mij om de binding met de lokale en nationale Nederlandse context in het onderwijs en onderzoek, en het bijdragen aan de verbinding met de Nederlandse samenleving en het vergroten van de blijfkans van internationale studenten.”

Daarbij verwees de minister met kennelijke instemming naar de jaarlijkse enquête van ESN, ISO en LSVb onder internationale studenten, waarin wordt benadrukt dat het leren van de Nederlandse taal voor internationale studenten van belang is om een betere kans te hebben om in Nederland actief deel te kunnen nemen aan en zich te kunnen verbinden met de Nederlandse samenleving.

Het is spijtig dat de voorgenomen AMvB geen ruimte biedt voor een concrete opdracht aan de instellingen om onderwijs van het Nederlands aan anderstalige studenten aan te bieden en er ook consequenties aan te verbinden als dat onderwijs onvoldoende effect zou blijken te hebben. Dan zou immers de door de minister in september 2019 verwoorde doelstelling daadwerkelijk dichterbij kunnen worden gebracht: een grotere binding van internationale studenten met de Nederlandse samenleving, en daarmee ook een grotere kans dat deze studenten zich blijvend in Nederland willen vestigen.

De voorgenomen AMvB betreft echter alleen Nederlandstalige studenten, groep B en groep C dus.

2.1.2 Groep B: Nederlandstalige studenten die aan een Nederlandstalige opleiding studeren

Als een opleiding in het Nederlands wordt aangeboden, wordt de uitdrukkingsvaardigheid van de studenten in het Nederlands vanzelf bevorderd, aldus de Nota van Toelichting (verder: toelichting) bij de voorgenomen AMvB.

Er staat:

“[...] bij het toezicht op de naleving daarvan [de voorschriften uit het nieuwe artikel 3.12] [is] het uitgangspunt dat wanneer een instelling een opleiding in het Nederlands verzorgt, zij ten aanzien van de studenten van die opleiding automatisch aan de voorschriften voldoet. Het uitgangspunt dat een opleiding in het Nederlands wordt verzorgd (art. 7.2 WHW) is immers een uitwerking van de plicht tot het bevorderen van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands.”

Hierbij wordt in een voetnoot verwezen naar een uitspraak in de Toelichting bij de Zesde Nota van Wijziging van de oorspronkelijke WHW uit 1991/1992 van de toenmalige minister van Onderwijs en Wetenschappen (J. J.M Ritzen) en de toenmalige minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (P. Bukman). In de voetnoot staat dat daarin:

“een expliciet verband wordt gelegd tussen de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands (art. 1.3) enerzijds en het Nederlands als voertaal (art. 7.2) anderzijds”.

Wat de ministers destijds letterlijk schreven, is het volgende: “Deze nota legt vast dat de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands tot de doelstellingen van de instellingen voor hoger onderwijs behoort. Met het oog daarop wordt voorgeschreven dat het Nederlands voertaal is bij het geven van onderwijs en het afnemen van examens.”

De aannahme van de toenmalige ministers was kennelijk dat onderwijs en toetsing in het Nederlands bij zou dragen aan de bevordering van het Nederlands in het hoger onderwijs. Tot op welke hoogte dat geldt is niet duidelijk, maar deze stellingname impliceert in elk geval níét dat onderwijs en toetsing in het Nederlands voldoende zouden zijn om de uitdrukkingsvaardigheid van individuele studenten in het Nederlands op het niveau te krijgen dat aan het eind van een hoger-onderwijsopleiding verwacht mag worden.

Dat er in de voorgenomen AMvB geen regels worden gesteld voor de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten die een Nederlandstalige opleiding volgen, berust dan ook op een drogreden. Een voorwaarde die wellicht noodzakelijk is (een regelmatige confrontatie met het Nederlands *draagt bij aan* de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands), wordt ten onrechte gepresenteerd als een voldoende voorwaarde: een regelmatige confrontatie met het Nederlands *volstaat voor* de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Zoals taalvaardigheids- en communicatiedocenten in het hoger onderwijs kunnen getuigen, is die verwachting strijdig met de werkelijkheid.

Zonder gerichte aandacht voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands valt in geen enkele opleiding over de volle breedte van de groep ingeschreven studenten een spontane verbetering van de uitdrukkingsvaardigheid te verwachten. Daarvoor is onderwijs nodig waarin de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid centraal staat.

2.1.3 Groep C: Nederlandstalige studenten die aan een niet-Nederlandstalige opleiding studeren

Alleen voor groep C worden in de voorgenomen AMvB (art. 3.12) regels gesteld voor voorzieningen die er moeten worden getroffen. De bekostigde instellingen voor hoger onderwijs moeten:

*“a. ondersteuning [bieden] die ziet op het op peil houden van de algemene taalvaardigheid in het Nederlands; en
b. begeleiding [organiseren] om tijdens de opleiding opgedane kennis en inzichten in Nederlandse communicatie tot uitdrukking te kunnen brengen.”*

Die ondersteuning en begeleiding kunnen de instellingen “in ieder geval” verzorgen “door het aanbieden van:

- a. Nederlandstalige schrijf- of presentatiecursussen;*
- b. taaltoetsen;*
- c. talentcentra; of*
- d. individuele begeleiding.”*

Deze beregeling brengt weinig of geen concrete verplichtingen met zich mee voor de instellingen en daarmee ook niet voor de studenten. Dat wordt duidelijk uit de toelichting. Daar staat met betrekking tot anderstalige opleidingen dat de instelling niet meer hoeft te doen dan:

“vast te leggen, bijvoorbeeld in de onderwijs- en examenregeling, welke voorzieningen (bedoeld in artikel 3.12 van het onderhavige besluit) zij treft voor de Nederlandstalige studenten die bij de betreffende opleiding zijn ingeschreven. De voorzieningen kunnen extra-curriculair en facultatief worden aangeboden. Ze zijn dus niet noodzakelijk onderdeel van het curriculum van een opleiding.”

Ook staat in de toelichting:

“Beoogd is dat er in voorkomende gevallen meer nadruk en aandacht voor de ontwikkeling van hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands zal zijn. Vanwege de genoemde inspanningsplicht die een onderwijsinstelling heeft, mogen deze studenten erop rekenen dat de instelling hen voldoende ondersteuning aanbiedt, bijvoorbeeld in de vorm van Nederlandstalige schrijf- of presentatiecursussen, taaltoetsen, talencentra, of individuele begeleiding.”

Instellingen hoeven dus geen eisen te stellen of normen te hanteren voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van de Nederlandse studenten in hun anderstalige opleidingen, en voor studenten zijn er op dit vlak ook geen eisen of normen waaraan ze moeten voldoen. Instellingen hoeven alleen voor studenten die dat willen extra-curriculair en facultatief taaltoetsen en cursussen aan te bieden, en hen in voorkomende gevallen voor individuele begeleiding naar - bijvoorbeeld - taalcentra te verwijzen. In de artikelsgewijze toelichting staat nog:

“Het betreft geen limitatieve opsomming. Instellingen hebben derhalve de mogelijkheid om op een andere wijze aan de verplichtingen [...] te voldoen.”

Dit alles is in veel van de instellingen voor Nederlandse hoger onderwijs staande praktijk: voor Nederlandstalige studenten die hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands (of desgewenst in het Engels) zijn er al allerlei faciliteiten waar de studenten extra-curriculair en facultatief gebruik van kunnen maken. Daar zal met deze AMvB dan ook weinig of niets aan veranderen.

2.2 De rol van de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (NVAO)

Volgens de toelichting bij de voorgenomen AMvB is er met de WTT:

“een nieuw kwaliteitsaspect aan de WHW toegevoegd aan de hand waarvan de kwaliteit van zowel nieuwe als bestaande opleidingen wordt beoordeeld ten behoeve van accreditatie [...]. Dit kwaliteitsaspect betreft de wijze waarop en de mate waarin de instelling zich ‘in het kader van haar werkzaamheden op het gebied van onderwijs richt op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten’. De kwaliteitsaspecten – waaronder dus ook de inspanningsplicht genoemd in artikel 1.3, vijfde lid WHW - worden nader uitgewerkt in het accreditiekader van de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie (hierna: NVAO) Daarbij worden de regels die met onderhavig wijzigingsbesluit in het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 worden opgenomen, in acht genomen.”

Verderop in de toelichting staat nog dat:

“[...] de NVAO wordt gevraagd aldus het accreditiekader te wijzigen.” Daarbij “toetst de NVAO dus ook de wijze waarop en de mate waarin instellingen de uitdrukkingsvaardigheid van anderstalige studenten bevorderen.”

Ook wordt de NVAO gevraagd om:

“[...] naast het gewijzigde accreditiekader een handreiking voor zowel de instellingen als de commissies op te stellen. Bij eventuele tekortkomingen ten aanzien van de plicht tot het bevorderen van de uitdrukkingsvaardigheid kan de NVAO de accreditatie weigeren, intrekken of onder voorwaarden verlenen.”

Hoe de NVAO haar nieuwe taken in concreto moet of kan invullen, blijft onduidelijk. Er komt immers geen wettelijke verplichting waaraan de instellingen moeten voldoen, anders dan dat ze zich moeten inspannen om ondersteuning te bieden aan studenten die hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands willen vergroten. Voor de inhoud van de handreiking die de NVAO moet maken, wordt in de voorgenomen AMvB ook geen formele basis gegeven. Die handreiking kan dan ook niet anders dan vrijblijvend zijn. De visitatiepanels die moeten nagaan of de opleidingen die zij beoordelen voldoen aan de plicht om de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van hun Nederlandstalige studenten te bevorderen, staan straks met lege handen.

3 Naar een AMvB met meer effect

Hieronder formuleren we een voorstel om tot een AMvB te komen die meer effect heeft op de daadwerkelijke bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid van studenten in het Nederlands dan het concept van de AMvB die nu voorligt.

Daartoe maken we in de eerste plaats onderscheid tussen drie samenhangende aspecten van uitdrukkingsvaardigheid waarover studenten aan het eind van de opleiding moeten hebben beschikken.

- a. De studenten beschikken over een *algemene taalvaardigheid* in het Nederlands die zich op een hoger niveau bevindt dan het referentieniveau dat geldt voor de vooropleiding waarmee ze in het hoger onderwijs zijn ingestroomd.
- b. De studenten beschikken over een *vakspecifieke component van de uitdrukkingsvaardigheid* in het Nederlands waarover ze bij het begin van de opleiding nog niet beschikten en die ze gedurende de opleiding ontwikkelen. Daartoe hebben ze niet alleen kennis verzameld over voor hen nieuwe begrippen en concepten, maar hebben ze ook geleerd om die kennis in hun communicatie tot uitdrukking te brengen.
- c. De studenten kunnen *reflecteren* op hun uitdrukkingsvaardigheid, zien waar verdere groei wenselijk of nodig is en weten hoe ze die groei kunnen bereiken. Ook zijn ze in staat om uit het communicatieve repertoire dat ze tijdens de opleiding hebben opgebouwd steeds bewuste keuzes te maken die passen bij de gegeven communicatieve situatie.

Vervolgens wijzen we erop, conform de toelichting bij de voorgenomen AMvB, dat het in het Nederlandse hoger onderwijs de taak is van visitatiecommissies om onder verantwoordelijkheid van de NVAO toe te zien op de kwaliteit van de opleidingen. Volgens de toelichting moet daartoe voortaan ook worden beoordeeld of de instelling zich voldoende richt op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van haar studenten. Daarbij moeten de regels uit de AMvB in acht worden genomen (zie hierboven).

Zoals uit het bovenstaande moge blijken, zijn de regels uit de voorgenomen AMvB te vrijblijvend om er daadwerkelijk effect van te mogen verwachten. Dat kan worden verbeterd door de NVAO opdracht te geven het accreditatiekader zo te wijzigen dat bij de vier beoordelingsstandaarden voor de visitatiecommissies steeds óók de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands wordt betrokken.

De beoordelingsstandaarden luiden nu als volgt:

1. De commissie beoordeelt of de beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en of ze zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied, en op internationale eisen.
2. De commissie beoordeelt of het programma, de onderwijsleeromgeving en het docententeam het voor de studenten mogelijk maken om de beoogde leerresultaten te realiseren.
3. De commissie beoordeelt of de opleiding aantoonbaar beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

4. De commissie beoordeelt of de opleiding kan laten zien dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd (in de meeste gevallen gebeurt dit op basis van inzicht in de eindwerkstukken).

Wij pleiten ervoor dat in de AMvB wordt bepaald dat de NVAO het accreditiekader zo uitwerkt dat de visitatiecommissies bij de beoordeling van een opleiding ook expliciet aandacht besteden aan de wijze waarop concreet invulling wordt gegeven aan de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Het gevolg daarvan zal zijn dat de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands ook een duidelijke plaats krijgt in de zelfevaluaties van de opleidingen, en daarmee ook in de opleidingen zelf.

De vier beoordelingsstandaarden zouden hiertoe als volgt moeten worden aangevuld:

1. Passen de beoogde leerresultaten van de studenten met betrekking tot de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn ze afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied, en op internationale eisen? Dat impliceert dat deze vragen voortaan moeten worden beantwoord:
 - Wat moet aan het eind van de opleiding het feitelijke niveau zijn van de algemene taalvaardigheid van de studenten in het Nederlands?
 - Wat moet aan het eind van de opleiding het feitelijke niveau zijn van de vakspecifieke uitdrukkingsvaardigheid van de studenten?
 - Op welk niveau moeten de studenten aan het eind van de opleiding op de eigen uitdrukkingsvaardigheid kunnen reflecteren?
2. Op welke wijze maken het programma, de leeromgeving en de docenten het mogelijk dat de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands in voldoende mate wordt bevorderd? Dat impliceert dat deze vragen voortaan moeten worden beantwoord:
 - Welke mogelijkheden krijgen studenten om hun algemene taalvaardigheid zo nodig te vergroten, op welke wijze wordt hun vakspecifieke uitdrukkingsvaardigheid uitgebreid, en hoe wordt hun vermogen vergroot om op de eigen uitdrukkingsvaardigheid te reflecteren?
 - Op welke manier wordt bij de ontwikkeling van uitdrukkingsvaardigheid de inbreng geborgd van in de opleiding aanwezige expertise op het gebied van taal- en communicatieonderwijs? Hoe wordt hierin samengewerkt met vakdocenten die andere cursussen verzorgen? Is er voor studenten misschien de mogelijkheid om zich bij de ontwikkeling van hun schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands te laten ondersteunen door tutoeren van een schrijfcentrum?
 - In anderstalige of meertalige opleidingen: hoe verhoudt de aandacht voor de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands zich tot de aandacht voor de uitdrukkingsvaardigheid in de andere taal of talen die in de opleiding worden gebruikt?
3. Hoe wordt aan het begin, tijdens en aan het eind van de opleiding bepaald wat het niveau van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands is? Dat impliceert dat deze

vragen voortaan moeten worden beantwoord:

- Hoe wordt aan het begin van de opleiding bepaald wat bij individuele studenten het niveau van hun algemene taalvaardigheid is, en hoe wordt bepaald op welke punten verdere groei noodzakelijk is?
 - Hoe wordt tussentijds en aan het eind van de opleiding nagegaan of de noodzakelijke groei in algemene taalvaardigheid zich heeft voorgedaan? Op welke manier wordt bepaald hoe de vakspecifieke component van de uitdrukkingsvaardigheid en de reflectieve vermogens zich ontwikkeld hebben?
4. Komt in de eindwerkstukken of anderszins bij de afsluiting van de opleiding tot uiting dat de beoogde leerresultaten wat betreft de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands ook zijn gerealiseerd? Dat impliceert dat deze vragen voortaan moeten worden beantwoord:
- Hoe is in mondelinge en/of schriftelijke eindproducten van Nederlandstalige studenten zichtbaar dat ze een voldoende hoog niveau hebben bereikt:
 - in hun algemene taalvaardigheid in het Nederlands;
 - in de vakspecifieke component van hun uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands;
 - in het vermogen om op hun uitdrukkingsvaardigheid te reflecteren.

Een zinvolle optie is wellicht dat elke student hiertoe een dossier aanlegt van communicatietaken en -producten tijdens en aan het eind van de opleiding, waarmee de groei van de eigen uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands zichtbaar wordt.

Tot slot: we bevelen aan om bij de samenstelling van de visitatiecommissies rekening te houden met de expertise die nodig is om een afgewogen oordeel te kunnen geven over de hierboven genoemde aspecten van uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands.